

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LXIV, 2

SECTIO B

2009

Instytut Turystyki, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej
im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu

GRZEGORZ CHRAPEK, MARZENA SURMIAK

Przedsiębiorczość agroturystyczna w województwie podkarpackim

Agrotourism enterprise in Podkarpackie voivodeship

Słowa kluczowe: agroturystyka, obszary wiejskie, przedsiębiorczość, aktywność gospodarcza, turystyka wiejska

Key words: agrotourism, rural areas, enterprise, economic activity, rural tourism

WPROWADZENIE

Postępujący od dłuższego czasu proces ujednolicania się rynków europejskich prowadzi do wzrostu konkurencji, którą nie tyle należy analizować w układzie międzynarodowym, ile raczej w ujęciu regionalnym. W opinii M. Citkowskiego (2007) coraz częściej mówi się o konieczności reorientacji współczesnej polityki gospodarczej poprzez ukierunkowanie jej na rozwój lokalnych struktur gospodarczych. Podejście takie pozwoli przygotować odpowiednie podwaliny pod budowę silnego gospodarczo regionu. Jednakże błędna byłaby analiza powyższego rozwoju bez uwzględnienia roli, jaką w relacjach tych odgrywają lokalne układy gospodarcze. Ukształtowana w ten sposób sytuacja społeczno-gospodarcza regionu podkarpackiego skłania do krótkiej analizy poziomu przedsiębiorczości agroturystycznej wśród lokalnych społeczności.

Wskazane jest, aby szczególną uwagę poświęcić różnego rodzaju uwarunkowaniom, które w sposób bezpośredni bądź pośredni wpływają na sam proces przedsiębiorczości, a w efekcie tego kształtują rozwój gospodarczy

badanego regionu. Zasadniczo w rozwoju przedsiębiorczości istotną rolę odgrywa otoczenie zewnętrzne, czyli makroekonomiczne, oraz wewnętrzne – ukształtowane w wyniku oddziaływania czynników lokalnych. Dlatego też bardzo ważnym kreatorem przestrzeni lokalnej są samorządy terytorialne, które dysponując różnego rodzaju instrumentami, mogą w sposób bezpośredni formować lokalną przestrzeń gospodarczą. Powoduje to, że decyzje podejmowane na poziomie gmin mogą znacząco stymulować bądź ograniczać poziom aktywności lokalnej.

Wychodząc z założenia, iż zasadniczym czynnikiem rozwoju obszarów wiejskich jest rosnący poziom przedsiębiorczości w pełni uzasadnione staje się pytanie, jaką rolę odgrywa bądź odgrywać będzie w tym rozwój agroturystyki.

W świetle powyższych uwag przedmiotem niniejszego opracowania jest analiza przedsiębiorczości agroturystycznej w województwie podkarpackim. Podczas opracowywania podjętej problematyki wykorzystano charakterystyczne dla geografii ekonomicznej metody:

- porównań przestrzennych, umożliwiającą porównanie oraz ocenę wybranych zjawisk charakterystycznych dla badanych jednostek przestrzennych na tle innych obszarów,
- kartograficzną, pozwalającą przedstawić wybrane zjawiska społeczno-ekonomiczne w układzie przestrzennym.

Wprowadzone na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku gruntowne zmiany w systemie gospodarczym kraju wywołały szeroko zakrojony proces przebudowy gospodarczej. Dynamicznie wdrażane przekształcenia w obrębie struktury własnościowej przyczyniły się do rozwoju sektora prywatnego oraz przedsiębiorczości, która w potocznym rozumieniu bardzo często kojarzy się z posiadaniem tzw. zmysłu gospodarczego bądź ducha przedsiębiorczości (Makiela 2007).

Opierając się na opinii J. Schumpetera (1960), pojęcie przedsiębiorczości wiąże się z umiejętnością tzw. kombinowania, przy pomocy którego przedsiębiorca stara się efektywnie realizować przyjęte przez siebie cele. Działanie takie jak wprowadzenie nowego wyrobu, uświadomienie klientowi nowych, jeszcze nieznanych potrzeb czy zagospodarowanie powstałej niszy rynkowej staje się przedsięwzięciem, którego pomysłodawcą bardzo często jest sam przedsiębiorca. Takie podejście do zagadnienia pozwala stwierdzić, iż przedsiębiorczość jest procesem gospodarczym, w którym bardzo istotną rolę odgrywa innowacyjność działań przedsiębiorcy w zakresie zastosowania nowych rozwiązań, oferowania nowego rodzaju usług czy stosowania niekonwencjonalnych technik sprzedaży (Schumpeter 1960).

W niniejszej pracy przyjęto, że przedsiębiorczość jest to proces podejmowania działalności gospodarczej przez osoby fizyczne na własny rachunek i ryzyko. Na obszarach wiejskich w województwie podkarpackim istnieją szczególne warunki do rozwoju działalności gospodarczej związanej z agroturystyką, której sprzyja odpowiednie wyposażenie bazy materialnej.

STAN AGROTURYSTYKI W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

Wśród wielu pomysłów, których wdrożenie miało poprawić fatalną sytuację polskiej wsi, bardzo często przewijają się kwestie związane z koniecznością promowania przestrzeni wiejskiej jako miejsca atrakcyjnego turystycznie oraz zapewniającego dogodne warunki wypoczynku i rekreacji. Podobną opinię wyrażają M.E. Markas i K. Młynarczyk (2002), twierdząc, że agroturystyka, wpływając na rozwój obszarów wiejskich, sprzyja ochronie środowiska naturalnego oraz poszanowaniu dziedzictwa kulturowego i obyczajów. Niezmiernie istotne jest więc postrzeganie agroturystyki jako narzędzia wyzwalamącego aktywność gospodarczą wśród badanych społeczności. W efekcie tych zmian zwykle gospodarstwa rolne przekształcane są w wielofunkcyjne podmioty gospodarcze sprzyjające tworzeniu nowych realiów funkcjonowania wsi, a tym samym tworzą się nowe miejsca pracy. Ponadto proces ten wpływa pozytywnie na strukturę ludności wiejskiej oraz przeciwdziała postępującej migracji. Natomiast z ekonomicznego punktu widzenia rozwój agroturystyki sprzyja dywersyfikacji dochodów społeczności lokalnej, które obecnie pozyskiwane są prawie wyłącznie z pracy w gospodarstwie i niezarobkowych źródeł utrzymania.

Rozdrobnienie gospodarstw oraz niskie wyniki ekonomiczne uzyskiwane z produkcji rolnej powodują, iż konieczne jest przesunięcie znacznej części zasobów pracy z działalności rolniczej do działów pozarolniczych bądź powiązanych z rolnictwem. Bardzo ważnym krokiem wykonanym w tym kierunku było wprowadzenie specjalizacji produkcji rolnej. Zabieg ten wymusił na społeczności wiejskiej w województwie podkarpackim bardziej przedsiębiorcze, a zarazem aktywniejsze wdrażanie i realizację różnorodnych przedsięwzięć produkcyjnych, handlowych czy usługowych, wśród których znaczące miejsce zajmuje agroturystyka. Mimo obiecującego startu ta forma wypoczynku napotyka wiele barier, u podstaw których znalazły się takie czynniki, jak znaczny niedobór środków finansowych czy specyficzne cechy i potrzeby rynku turystycznego.

Niemniej jednak mimo negatywnego oddziaływania tych czynników zasadniczą determinantą poprawnego rozwoju agroturystyki na Podkarpaciu staje się otwartość gospodarcza oparta na przekonaniu, że świadczenie usług turystycz-

nych w istotny sposób pozwoli poprawić trudną sytuację finansową współczesnej wsi. Ponadto mówiąc o rozwoju agroturystyki, nie sposób pominąć tak ważnych elementów, jak: odpowiedni kapitał rzeczowy lub finansowy, wykwalifikowana siła robocza, znaczna powierzchnia gruntów o wysokiej wartości turystycznej czy bogactwo walorów przyrodniczo-kulturowych.

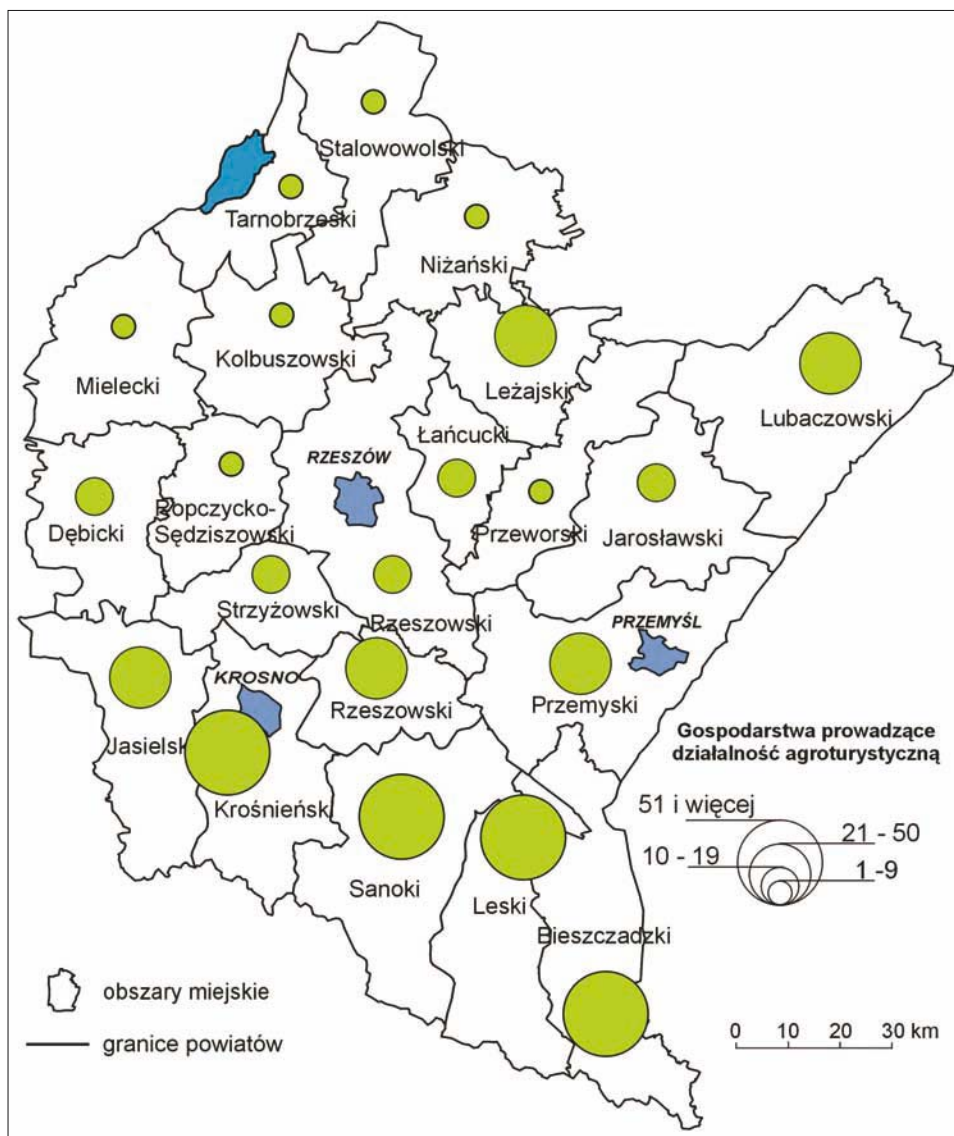
Uwzględniając znaczne zróżnicowanie przestrzeni rolniczej regionu podkarpackiego, dostrzec można szerokie możliwości rozwoju dla różnorodnych form działalności pozarolniczej. Wielofunkcyjny rozwój wsi obejmujący działalność pozarolniczą jako główne bądź uzupełniające źródło utrzymania w szczególności sposób odnieść należy do działalności agroturystycznej, która odgrywa istotną rolę w strukturze dochodów mieszkańców wsi. Istotnym wskaźnikiem odzwierciedlającym aktywność gospodarzy w zakresie świadczenia usług turystycznych jest dostępność kwater agroturystycznych. Dlatego też w pełni uzasadniona staje się potrzeba przeprowadzenia krótkiej charakterystyki przestrzeni wiejskiej ze względu na charakter rozmieszczenia gospodarstw agroturystycznych (Ryc. 1).

Szczególnymi predyspozycjami w tym zakresie dysponują przede wszystkim obszary południowej części województwa podkarpackiego. Przeprowadzona analiza wykazała, że najwięcej gospodarstw agroturystycznych skumulowanych jest w pięciu powiatach położonych na obszarze Beskidu Niskiego oraz Bieszczadów (Tab. 1). Spośród funkcjonujących na badanym obszarze 631 gospodarstw agroturystycznych najwięcej z nich występuje w 4 powiatach (bieszczadzkim, krośnieńskim, sanockim oraz leskim), gdzie zlokalizowanych jest łącznie 494 tego typu gospodarstw będących w stanie zaoferować turystom łącznie 3805 miejsc (www.stat.gov.pl). Tym samym na terenie czterech powiatów badanego regionu skupia się 72,3% gospodarstw agroturystycznych dysponujących 64,8% ogólnej liczby miejsc noclegowych.

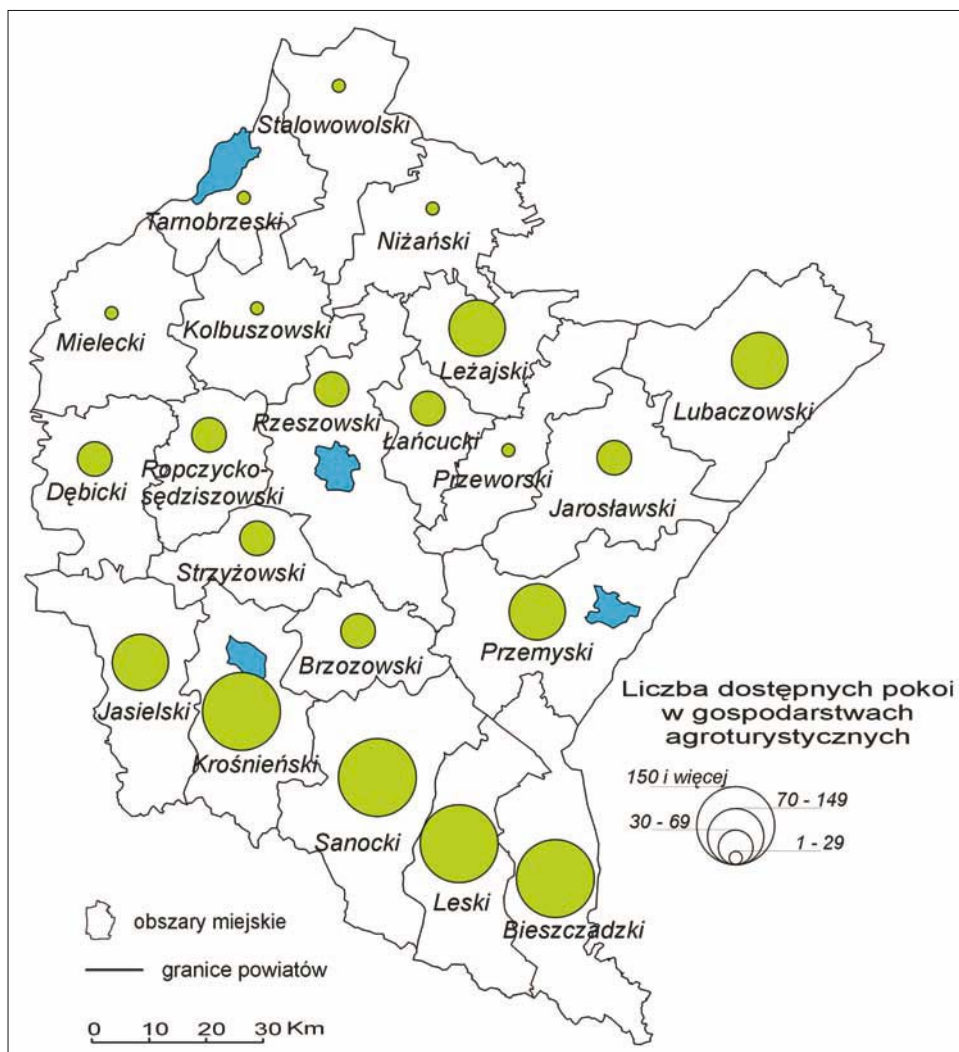
Wysokie zróżnicowanie przestrzeni wiejskiej w województwie podkarpackim powoduje, iż rozwój funkcji agroturystycznych na badanym obszarze uzależniony jest od położenia geograficznego, rodzaju oraz zasobów przyrodniczych, położenia względem większych miast regionu czy głównych arterii komunikacyjnych. Szczególnie jest to dostrzegalne w rozwoju funkcji agroturystycznej (Iwicki 2001).

Analizując pod tym względem aktualną sytuację w regionie, widać, iż zróżnicowanie przestrzenne (Ryc. 2) najcenniejszych zasobów środowiska przyrodniczego oraz kulturowego w istotny sposób wpływa na charakter rozmieszczenia gospodarstw agroturystycznych (Iwicki 2001).

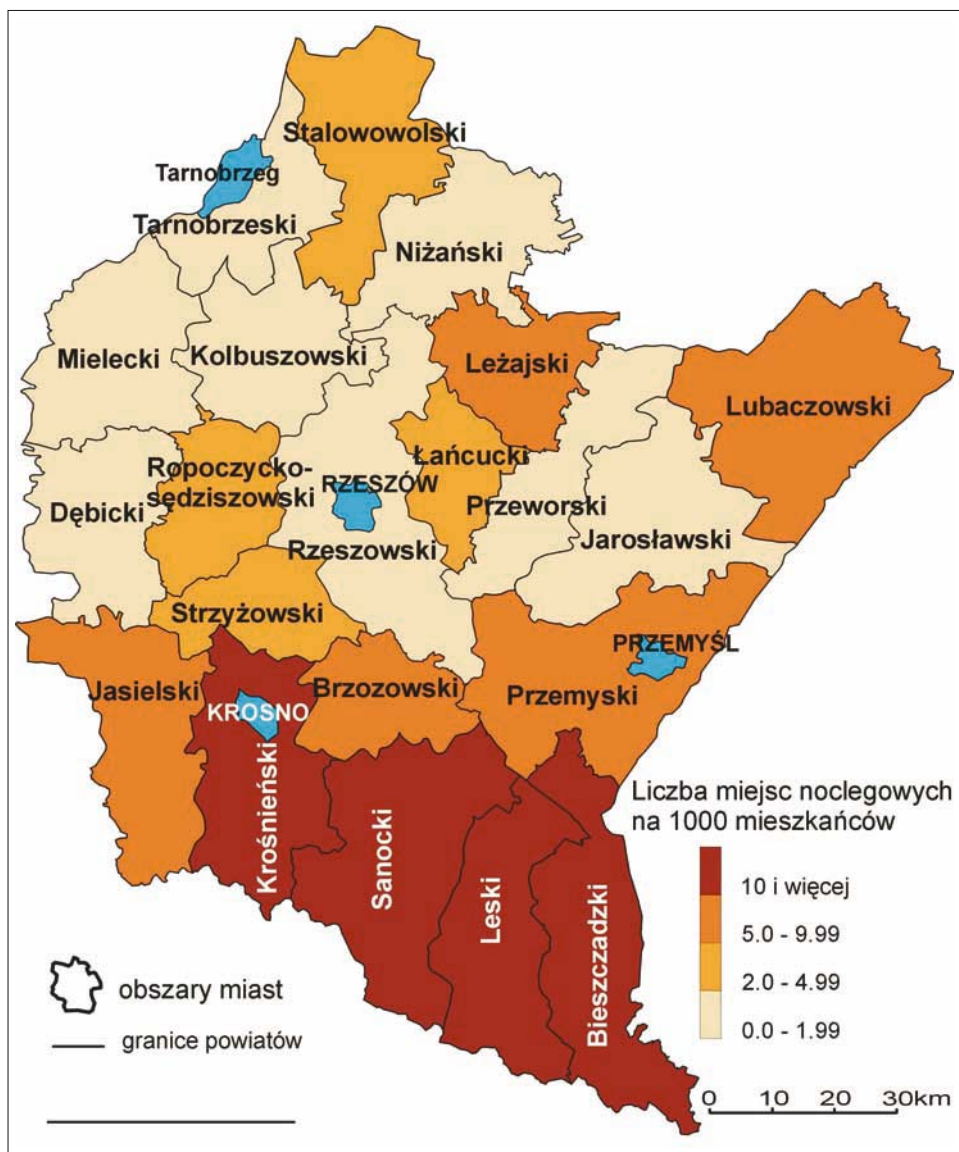
Największą liczbą kwater agroturystycznych dysponują południowe obszary regionu podkarpackiego. Istotny wpływ na tę sytuację wywiera z jednej

Ryc. 1. Struktura rozmieszczenia gospodarstw wiejskich prowadzących działalność agroturystyczną
The location structure of rural farms carrying out agrotourism activity

Ryc. 2. Liczba dostępnych pokoi w gospodarstwach agroturystycznych na obszarach wiejskich regionu podkarpackiego
The number of available rooms on agrotourist farms in the Podkarpackie region

Ryc. 3. Liczba miejsc noclegowych, jakimi dysponują gospodarstwa agroturystyczne w województwie podkarpackim

The number of accommodation places which are offered by farms in the Podkarpackie province

Tab. 1. Liczba gospodarstw agroturystycznych współpracujących z Podkarpackim Oddziałem Doradztwa Rolnego w Boguchwale (stan na rok 2008)

The number of farms cooperating with the Podkarpacki Branch of Agricultural Consultancy in Boguchwała (the state from 2008)

Wskaźnik przedsiębiorczości	Liczba gmin	Liczba gospodarstw agroturystycznych	Liczba pokoi	Liczba miejsc noclegowych
Dębicki	5	14	39	85
Kolbuszowski	4	5	14	41
Leżajski	4	30	107	275
Łańcucki	5	16	50	107
Mielecki	4	6	18	47
Niżański	4	7	20	52
Ropczycko-sędziszowski	3	10	30	58
Rzeszowski	8	16	58	139
Stalowowolski	5	10	25	64
Tarnobrzegi	1	1	2	8
Brzozowski	5	22	67	174
Bieszczadzki	3	64	238	697
Jarosławski	4	11	37	84
Jasielski	6	34	103	271
Krośnieński	7	57	216	614
Lubaczowski	5	26	92	218
Przemyski	8	42	145	338
Przeworski	2	5	11	25
Sanocki	7	76	244	642
Strzyżowski	4	12	31	72
Leski	5	167	745	1852
Razem	99	631	2297	5869

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PODR w Boguchwale.

strony sprzyjające ukształtowanie terenu Bieszczadów oraz Beskidu Niskiego, z drugiej zaś występujące tu liczne obszary prawnie chronione zapewniają zachowanie niepowtarzalności obszarów, których atrakcyjność turystyczną dodatkowo wzbogacają liczne obiekty kultury społeczno-sakralnej i prężnie funkcjonujące obiekty wodno-rekreacyjne (np. Jezioro Solińskie).

Oddziaływanie tych czynników oraz ich coraz częstsze docenianie przez turystę powoduje, że stopniowo wzrasta znaczenie agroturystyki jako działal-

ności uzupełniającej. W efekcie właściciele gospodarstw częściej skłonni są oferować tego typu usługę, przez co zwiększa się liczba miejsc noclegowych przeznaczonych do dyspozycji potencjalnego turysty.

Opierając się na danych statystycznych zawartych w tabeli 1 oraz zależnościach przedstawionych w formie kartodiagramu (Ryc. 3) widać, iż największą liczbą miejsc noclegowych dysponują cztery spośród badanych powiatów. Na ich obszarze do dyspozycji turysty przeznaczonych jest od 600 (powiat krośnieński, bieszczadzki, sanocki) do 1852 miejsc (powiat leski) (www.stat.gov.pl). Jednocześnie należy tu nadmienić, iż znacznie mniejszą ofertą dysponują obszary północno-zachodniej części regionu, które pełnią bardziej funkcję przemysłową niż turystyczną.

Zgodnie z danymi Podkarpackiego Oddziału Doradztwa Rolnego łącznie w regionie funkcjonuje 631 zarejestrowanych gospodarstw agroturystycznych dysponujących 2297 pokojami, co daje blisko 5896 miejsc noclegowych (www.podrb.pl). Jest to stosunkowo bogata oferta, niemniej jednak z punktu widzenia przedsiębiorczości aktywność agroturystyczna gospodarstw jako proces ukierunkowany na rozwoju działalności pozarolniczej w województwie podkarpackim jest nadal stosunkowo niski.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Nie ulega wątpliwości, iż potwierdzeniem wysokiego poziomu atrakcyjności turystycznej regionu podkarpackiego są liczne walory antropogeniczne oraz przyrodnicze, których niepowtarzalność potwierdza fakt istnienia na tym obszarze dużej ilości obszarów prawnie chronionych. Elementy te w połączeniu z typowo rolniczym charakterem województwa podkarpackiego stanowią wręcz idealną podstawę do świadczenia usług agroturystycznych. Jednak ich przestrzenne zróżnicowanie znacząco ogranicza stopień rozwoju funkcji agroturystycznej badanego obszaru.

W świetle powyższego stwierdzić można, że gminy województwa podkarpackiego pod względem atrakcyjności agroturystycznej charakteryzują znaczne dysproporcje. Przede wszystkim na czoło wysuwają się jednostki południowej części regionu, gdzie większość gospodarstw agroturystycznych mieści się w powiatach: bieszczadzkim, sanockim, leskim oraz krośnieńskim. Dla rozwoju agroturystyki obszar ten wyróżnia najwyższy stopień aktywności przedsiębiorczej, wyrażający się liczbą funkcjonujących gospodarstw agroturystycznych. W konsekwencji największą koncentrację tego typu gospodarstw spotkać można w gminach: Ustrzyki Dolne (40), Bukowsko (21), Solina (85), Rymanów (28).

Natomiast znacznie mniejszy poziom natężenia aktywności agroturystycznej charakterystyczny jest dla północno-zachodniej części województwa podkarpackiego. Obszar ten tworzony przez powiaty tarnobrzeski, mielecki, dębicki, stalowowolski i niżański to strefa, gdzie bardziej niż turystyka rozwijają się funkcje przemysłowe.

Tendencja do wielofunkcyjnego rozwoju przestrzeni wiejskich stanowi obecnie trend charakterystyczny dla większości obszarów wiejskich badanego regionu. Mieszkańcy wsi oprócz dochodów z samego rolnictwa starają się dorobić, świadcząc usługi turystyczne. Działania takie stanowią wynik dostrzegania przez gospodarzy pewnego zapotrzebowania na różnego rodzaju usługi, w konsekwencji czego można mówić o rozwoju przedsiębiorczości agroturystycznej. Jednocześnie nadmienić należy, iż wraz ze wzrostem aktywności przedsiębiorczej na obszarach wiejskich powstają trudności, które znacząco hamują możliwości organizowania i świadczenia usług agroturystycznych. Przede wszystkim sporym problemem wielu gospodarstw oferujących usługi turystyczne są nieodpowiednie warunki socjalne wymagające natychmiastowej poprawy. Ponadto istotnych zmian wymaga samo nastawienie gospodarzy, którzy oferując usługi turystom, nie do końca zdają sobie sprawę z obowiązków, jakie na nich z tego tytułu spoczywają. Jednakże pewną pomoc w zakresie rozwoju agroturystyki niosą odpowiednio funkcjonujące stowarzyszenia regionalne. Organizacje te, podejmując się szeroko rozumianych działań marketingowych (promocja, dystrybucja ofert, szkolenia), starają się wpływać z korzyścią na działalność swoich członków. Podkreślić należy także rolę samorządów lokalnych w całości procesów przedsiębiorczych zachodzących w przestrzeni wiejskiej. Podmioty te, ujmując w planach strategicznych konieczność rozwoju przedsiębiorczego przestrzeni lokalnej, bardzo często wprowadzają diagnozowanie walorów turystycznych. Działalnie takie sprzyja dostosowywaniu infrastruktury gminnej do potrzeb planowanego rozwoju turystycznego. Jest to bardzo ważne, ponieważ samorządy lokalne stanowią w zasadzie instytucję pierwszego kontaktu wspierającą rozwój tzw. turystyki zrównoważonej.

LITERATURA

- Citkowski M., 2007: Kierunki rozwoju lokalnej przedsiębiorczości w gminach województwa podlaskiego, [w:] B. Pławgo (red.), Samorząd w procesie rozwoju regionów Polski wschodniej. Wyd. Wyższej Szkoły Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica w Białymstoku, Białystok.
- Iwicki S., 2001: Rola turystyki w zrównoważonym i wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich, [w:] W. Maik, K. Marcinak (red.), Turystyka jako czynnik rozwoju regionów, miast i obszarów wiejskich. Wyd. WPSTiH, Bydgoszcz.

- Markas M. E., Młynarczyk K., 2002: Znaczenie agroturystyki w rozwoju obszarów wiejskich, [w:] K. Młynarczyk (red.), Agroturystyka. Wyd. UWM, Olsztyn.
- Makieła Z., 2007: Przedsiębiorczość (wybrane zagadnienia). Wyd. Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, Jarosław.
- Schumpeter J., 1960: Teoria rozwoju gospodarczego. PWN, Warszawa.
- www.podrb.pl – Podkarpacki Oddział Doradztwa Rolnego w Boguchwale.
- www.stat.gov.pl

SUMMARY

Agrotourism enterprise in Podkarpackie voivodeship creates a great chance for the development of rural areas of this region. Agrotourism seen as the tool generating economic activity among the examined communities leads to the transformation of usual farms into multifunctional economic subjects, which results in creating new realities of rural life. This process has a positive influence on socio-economic transformations in rural areas to be observed in job creation, changes in population structure and diminishing migration. From economic point of view, agrotourism development creates favourable conditions for the diversification of the income of local people. There is no doubt that anthropogenic and environmental values of Podkarpackie voivodeship, which uniqueness is of which confirmed by the existence of a great number of protected areas, make this region attractive for tourism. These elements in connection with typically rural character of Podkarpackie voivodeship create ideal conditions for agrotourism. The spatial diversity, however, significantly limits the growth rate of this kind of tourism in the research region.